

НАСТАВНИК СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ – СТУДЕНТ: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена характеристиці типів наставників студентських груп, основним функціями наставника, системі взаємовідносин наставника і студента, стилю відносин наставників до студентів та практичним порадам побудови відносин наставника зі студентами. Короткий аналіз історичної і сучасної літератури дає можливість сформулювати вимоги до сучасного наставника як людини розумної, висококультурної, освіченої, доброї, вольової, обдарованої, а єдність теорії і практики є саме тим основним принципом, який забезпечує перетворення теорії в позитивний результат навчально-виховного процесу, який здійснює наставник.

Ключові слова: педагог, вихователь, наставник, навчально-виховний процес, моральні істини і принципи.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В умовах соціокультурних змін у нашій країні система вищої освіти переходить у якісно новий стан. Виникає тенденція поступової відмови від передачі молодим поколінням перевірених "істин" і посилення процесу саморозвитку та вдосконалення особистості студента. Характерною особливістю сучасного стану проблеми виховання у системі вищої освіти є посилення інтеграційних процесів: поєднання різних підходів, посилення взаємодії вищого навчального закладу як відкритої системи з соціально-педагогічним середовищем. Тому у вищих навчальних закладах зростає роль наставника студентської групи, який направляє процес саморозвитку та вдосконалення особистості студента в позаурочний час.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз стану досліджуваної проблематики у педагогічній теорії засвідчує, що проблемі формування гуманізму, моральних якостей та ціннісних орієнтацій у студентів присвячено ряд праць таких науковців як І. Беха, Г. Васянович, І. Зязюн, О. Кузнєцова, М. Сова, К. Павлицька, С. Чернікова та ін. Звертаємося і до праць представників західної гуманістичної психології (Р. Бернса, К. Роджерса, А. Маслоу та ін.), у яких відображено ідею цілісності та унікальності особистості, її безумовної найвищої суспільної цінності.

Мета статті. Розкрити сутність, значення та зміст етичних відносин наставника студентської групи – студента.

Викладення основного матеріалу. У процесі організації життєдіяльності студентів у освітньо-виховному просторі сучасного вищого навчального закладу складається система цілей, які орієнтують педагогічний персонал на розвиток виховання студента передусім як громадянина, як фахівця, як високоморальної, інтелігентної, творчої, конкурентоспроможної особистості.

Ще філософами античного суспільства у своїх роботах висловлювалися деякі судження з питань педагогічної етики. Наприклад, Демокрит говорив про необхідність погоджувати виховання з природою дитини, про використання дитячої допитливості як основи навчання, про перевагу засобів переконання над засобами примусу; Платон сповідував ідею необхідності підпорядкування дітей волі вихователя і постійного контролю за ними, високої оцінки слухняності і використання методів покарання при непокорі; Аристотель вважав виховання справою державної важливості; але тільки Квінтіліан вперше поставив питання педагогіки на професійному рівні – його рекомендації являли собою узагальнення педагогічного досвіду, застерігали педагога від використання примусу, апелювали до здорового глузду і зацікавленості дитини в процесі навчання і в її результатах.

Педагог (від грец. παιδαγωγ – вихователь) – особа, що займається викладацькою чи виховною роботою і має необхідну підготовку в цій області. Вчений, науковець що займається теоретичними проблемами педагогіки. Зміст професії у вихованні підростаючого покоління. Слово "педагог" у Стародавній Греції означало дослівно "провідник дитини". Так

називали не вчителів, а рабів, які відводили дитину до школи і забирали додому. Як бачимо з цього історичного визначення, що педагог – це провідник, наставник.

Інститут наставників запроваджується з метою проведення виховної роботи в академічних групах, педагогічної підтримки навчальної та позанавчальної роботи студентів, вирішення питань, окреслених державою з питань національно-громадського виховання. Вищий навчальний заклад відрізняється від інших навчальних закладів не тільки змістом навчання і виховання, модифікацією цих форм, але і тим, що його основне завдання – формування особистості спеціаліста – обумовлює особливості взаємодії педагогів-наставників і студентів. Ось чому система педагогічного спілкування вищої школи в ланці "наставник-студент" якісно відрізняється від взаємовідносин під час шкільного навчання. В системі педагогічного спілкування в вищій школі фактор "ведення" того, хто навчається, що природно для школи, узгоджується з фактором співробітництва як того, хто навчає так і того, хто навчається. Цей соціально-психологічний стержень надає спілкуванню наставника студентської групи зі студентами особливе емоційне забарвлення, що впливає на продуктивність роботи студентів, без чого важко плідно організовувати процес навчання в вищій школі: залучити студентів до самостійної роботи і різнобічних форм науково-дослідної діяльності, прививати їм смак до майбутньої професії, виховувати професійну спрямованість особистості. Найбільш плідний процес виховання і навчання у вищому навчальному закладі забезпечується надійно вибудованою системою взаємовідносин наставника і студента [3].

Ось основні вимоги до них [3]:

- взаємодія факторів "ведення" і співробітництва під час організації навчально-виховного процесу;
- формування у студентів почуття професійної спільності з педагогами, наставниками;
- орієнтація педагогічного спілкування на дорослу людину з розвинутою самосвідомістю, що сприяє подоланню авторитаризму в виховному впливі;
- використання професійних інтересів студентів в якості фактору управління їх вихованням і навчанням;
- залучення студентів до початкових форм науково-дослідницької діяльності;
- підвищення соціально-ідеологічної активності студентів через сумісну працю з викладачами-наставниками (лекції перед населенням, участь в факультетських зборах, засіданнях кафедр, наукових семінарах, написанні наукових статей та доповідей в друкованих виданнях);
- наукове співробітництво студентів і викладачів-наставників (сумісні публікації, участь в конференціях, науково-дослідницька робота, виконання госпрозрахункових робіт);
- здійснення неофіційних, не регламентованих контактів наставників і студентів (бесіди про науку, політику, мистецтво, професії, книги, музику);
- участь професорсько-викладацького складу в студентському дозвіллі (огляди, конкурси, вечори, спортивні заходи);
- виховна робота наставників в студентських групах і гуртожитку.

У виховному процесі, що здійснюється в вищому навчальному закладі, дуже велику роль відіграє особистість наставника студентських груп. Наставнику, перш ніж ставити будь-яких завдання перед студентами, необхідно вибрати принципи взаємодії зі студентами. До цих етичних принципів можна віднести наступні: вести себе так, щоб студенти бачили в тобі в першу чергу людину і друга, а потім вже адміністратора; вміти правильно застосовувати стягнення і заохочення; знаходити індивідуальний підхід до кожного студента; допомагати студентам у вирішенні життєвих і навчальних проблем; жити інтересами своїх студентів; мати сучасний вигляд. Також принципи повинні сприяти успішному здійсненню педагогічної взаємодії.

Виходячи з поєднання в кожній особистості психологічних особливостей і сформованих соціальних якостей, фахівці виділяють безліч типів людей. Професійна діяльність також накладає відбиток на тип особистості, це дозволяє говорити про типи

фахівців. Можна виокремити і охарактеризувати наступні типи наставника студентських груп:

– *Наставник – інформатор*, який припускає, що його єдиним завданням являється своєчасна передача необхідної інформації студентам, він не вважає за потрібне вникати в життя групи, вважаючи студентів дорослими і самостійними.

– *Наставник – організатор*, який вважає за необхідне організувати життя групи за допомогою будь-яких позанавчальних заходів: вечори, походи в театр тощо. У свої обов'язки він також включає участь у зборах активу групи, відчуває відповідальність за міжособистісні конфлікти, що відбуваються в групі і намагається брати участь у їх вирішенні.

– *Наставник – психотерапевт*, який дуже близько до серця приймає особисті проблеми студентів, готовий вислуховувати їхні одкровення, намагається допомогти порадою. Він дуже багато часу витрачає на психологічну підтримку студентів, встановлює близькі контакти і майже цілодобово займається вирішенням студентських проблем.

– *Наставник – батько*, який бере на себе батьківську роль щодо студентів. Він зайве їх контролює, нерідко позбавляє ініціативи, бере на себе відповідальність вирішувати сімейні та особисті справи студентів, але робить це не в якості психологічної підтримки, а як контролюючий батько, що вимагає повного підпорядкування його рішенням.

– *Наставник – приятель*, який зацікавлений у тому, чим живе студентська група. Він намагається брати участь у багатьох групових заходах. Студенти сприймають його як члена групи. Він користується повагою, але йому нерідко не вистачає необхідної дистанції для того, щоб у ряді випадків пред'являти вимоги.

– *Наставник – адміністратор*, який своїм основним завданням вважає інформування адміністрації про пропуски студентів, веде облік відвідуваності, передає студентам вимоги деканату. Він виконує, в основному, контролюючу функцію, без особистої зацікавленості та залучення в інтереси студентської групи.

Наставник студентської групи – це, перш за все, організатор життєдіяльності студентів, консультант у визначенні життєвої та професійної стратегії. Його основними функціями є:

– педагогічні функції виховання студентів, що передбачає інтеграцію зусиль усіх викладачів, спрямованих на вирішення цього завдання;

– соціально-гуманітарні функції – соціальний захист студентів від несприятливих впливів навколишнього середовища. Функції виховання і соціального захисту є стержнем, навколо якого будується система діяльності наставника і наповнюється відповідним змістом;

– соціально-психологічні функції – організаторські. Акцент діяльності куратора робиться не стільки на організацію студентів, скільки на допомогу їм у самоорганізації. Він організовує різноманітну діяльність студентів: пізнавальну, трудову, естетичну, дозвілльєву, спортивну тощо.

Наставник – це "служитель процесу саморозвитку" студента. Він направляє процес саморозвитку та вдосконалення особистості останнього, це і є його найважливіша функція. Її виконання вимагає інших дій, чим ті, які використовувалися "формуальною" педагогікою. Тут замість заборон – допомога; замість прямої вимоги – спільний аналіз ситуації і пошук самостійних рішень; замість недовіри і повчальних монологів – довіра і поважний діалог; замість боротьби з недоліками – психологічна підтримка.

За класифікацією Е.А. Климова [2], професія педагога належить до типу "людина – людина". У зв'язку із цим готовність до педагогічної діяльності визначається як готовність працювати з людьми. Це будуть колеги, різні за віком, темпераментом, характером, переконанням, і, звичайно, студенти, серед яких виявляться не тільки приємні для вас люди, але й ті, з якими вам не хотілося б спілкуватися. Тут і виникають труднощі професійної діяльності: якщо в житті ви можете відмовитися від спілкування з тою або іншою людиною, то будучи викладачем, ви втрачаєте таку можливість. На відміну від школи у вищому навчальному закладі можуть виявитися студенти, які за віком старші викладача, і це створить певні труднощі в спілкуванні.

Одним з найбільш важливих завдань є встановлення в процесі викладання, виховного впливу такого стилю відносин наставників до студентів, який служив би прикладом для реалізації майбутнім фахівцем соціально значимих ділових і міжособистісних відносин. Важливо, щоб студенти 1-го і 2-го курсів не бачили розбіжності між поведінкою викладачів (наставників), та моральними істинами й принципами, що проголошуються ними в процесі виховання.

Чи буде педагогічне спілкування оптимальним, залежить від наставника, від рівня його педагогічної майстерності й комунікативної культури. Для встановлення позитивних взаємин зі студентами він повинен проявляти доброзичливість і повагу до кожного з учасників навчального процесу, бути співпричетним до перемог і поразок, успіхів і помилок тих, кого навчають, співпереживати їм. Зайва м'якість наставника, як не дивно, негативно розцінюється студентами.

Отже, взаємини наставника й студента мають дуже специфічний характер. Кожний студент вимагає індивідуального підходу до себе, виходячи з його життєвих цілей і цілей, що стосуються навчання у вищій школі, прагнень і інтересів, здатностей і можливостей, соціального стану.

Наставнику студентської групи, крім високого професіоналізму, компетентності у своїй області, необхідно мати покликання до педагогічної діяльності або робити все можливе для того, щоб бути цікавим для студентів, завоювати авторитет, залучити їх до науково-дослідної діяльності, громадського життя ВНЗ. Важливо налагодити довірчий стосунки зі студентом, добитися взаємоповаги, а також сприймати його як рівного, як особистість, яка просто перебуває на етапі становлення. І тут найголовніше – не нашкодити своїм байдужим або неетичним відношенням. Наставник повинен мати почуття такту, терпіння, він повинен любити свою роботу й одержувати від неї задоволення.

Як же наставнику навчальної групи будувати свої відносини зі студентами? (практичні поради):

1. Дайте студенту можливість відчути власну значимість:

- залучайте студентів до виконання реальних навчально-методичних і наукових робіт;
- враховуйте думку студентів при виборі тематики і методик проведення занять, тем курсових і дипломних проектів (робіт);
- переконуйте студентів в практичній важливості і корисності виконуваних ними робіт;
- доручаючи що-небудь студенту, переконайте його в тому, що робите це не із-за браку особистого часу і тому, що він зможе це зробити не гірше вас;
- відзначаєте хорошу роботу студентів. Дайте можливість і іншим студентам ознайомитися з цією роботою;
- вислуховуйте думку студентів, навіть якщо вона протилежна до вашої;
- не пригнічуйте, а заохочуйте їх ініціативу;
- поважайте особисту гідність студента;
- намагайтеся до студента звертатися по імені.

2. Краще розумійте студента:

- цікавтеся станом справ студентів, їх проблемами і турботами;
- дайте студенту можливість висловити свою думку;
- частіше ставте себе на місце студента. Пригадайте себе в студентські роки;
- не прагніть впливати на студента наказовим тоном, докором або окриком. Постарайтеся спокійно поговорити і взнати його проблеми;
- дайте можливість студенту звертатися до вас з питаннями, що цікавлять його;
- співробітничайте із старостою і активом студентської групи;
- прагніть зустрічатися із студентами і в неформальній обстановці, наприклад, відвідуючи їх свята, концерти, різні заходи;
- свій поганий настрій залишайте удома;
- проявляйте пошану до студентів. Не будьте гордовиті, суворі або дуже строгі, але і не допускайте фамільярності;

- майте привабливий зовнішній вигляд.
- 3. Уміло впливайте на позицію студента:
  - починайте робочий день з переконання, що всі студенти – хороші люди і робота сьогодні з ними буде цікавою;
  - показуйте приклад. Не чекайте, що студенти слідуватимуть правилам, якщо ви самі їх не дотримуетесь;
  - пам'ятайте: якщо сам викладач не зацікавлений в роботі, студент не буде зацікавлений теж;
  - не створюйте нервову напругу на заняттях. Ніколи не втрачайте самовладання. Не потрібно розносити всіх в пух і прах в нападі гніву;
  - дайте студенту час для самостійної практики. Порадьте, куди він може звернутися за допомогою у разі потреби;
  - час від часу перевіряйте його практичні дії, щоб переконатися, чи не помиляється він в чому-небудь;
  - довіряйте студентам: чекайте від них добрих результатів;
  - в критиці використовуйте "техніку бутерброду": заховайте критику між двома компліментами;
  - заохочуйте відвертість та щирість. Не пригнічуйте дискусію і опонентів;
  - не намагайтеся за будь-яку ціну довести свою правоту. Чим більше ви нападаєте, тим менше студент захоче з вами спілкуватися;
  - в суперечці не робіть ставку на свій вік, досвід і посаду. У очах студентів це не завжди виглядає переконливим аргументом;
  - запам'ятайте: студенти не народжуються з вірою, що вони повинні покласти своє життя на вівтар вищому навчальному закладу або вашої кафедри. У них є і інші проблеми.

Висновок. Таким чином, у процесі теоретичного аналізу проблеми були охарактеризовані типи наставників студентських груп, визначені основні функції наставника, розкрита система взаємовідносин наставника і студента, розглянуті стилі відносин наставників до студентів та дані практичні поради побудови відносин наставника зі студентами.

Короткий аналіз історичної і сучасної літератури дає можливість сформулювати вимоги до сучасного наставника як людини розумної, висококультурної, освіченої, доброї, вольової, обдарованої, а єдність теорії і практики є саме тим основним принципом, який забезпечує перетворення теорії в позитивний результат навчально-виховного процесу, який здійснює наставник.

До **напрямів подальших наукових пошуків** відносимо обґрунтування базових категорій досліджуваної проблеми та формулювання уточнених визначень понять "педагогічна етика" та "професійно-педагогічна етика".

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зайченко І. В. Етика викладача вищої школи: навчальний посібник/ І. В. Зайченко, А. А. Каленський, Т. Ф. Мельничук; за ред. проф. І. В. Зайченка. – К. : ЦП "Компринт", 2013. – 320 с.
2. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов – М.: Академия, 2004. – 304 с.
3. Колесникова И. А. Педагогическая психология: учебное пособие для студентов высших пед. учебн. заведений / И. А. Колесникова, Е. В. Титова. – М. : Издательский центр "Академия", 2005. – 256 с.

Рецензент: к.пед.н., доц. **Безносок О.О.**, старший науковий співробітник науково-дослідного центру, Військовий інститут, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

к.пед.н, доц. Каленский А.А., к.т.н., доц. Пампуха И.В.
НАСТАВНИК СТУДЕНЧЕСКОЙ ГРУППЫ - СТУДЕНТ: ЭТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Статья посвящена характеристике типов наставников студенческих групп, основным функциям наставника, системе взаимоотношений наставника и студента, стилю отношений наставников со студентами и практическим советам построения отношений наставника со студентом. Краткий анализ исторической и современной литературы дает возможность сформулировать требования к современному наставнику как человеку умному, высококультурному, образованному, доброму, волевому, одаренному, а единство теории и практики есть именно тем основным принципом, который обеспечивает претворение теории в позитивный результат учебно-воспитательного процесса, который осуществляет наставник.

Ключевые слова: педагог, воспитатель, наставник, учебно-воспитательный процесс, нравственные истины и принципы.

A. Kalenskiy, I. Pampuha
INSTRUCTOR STUDENT GROUPS - STUDENT: ETHICAL ISSUES

Article is dedicated to the characteristics of the types of student groups' mentors, to the basic functions of a mentor, to a system of relationships between mentor and student, to the style of relationships with students and to practical advises for building relationships with a student. A brief analysis of the historical and contemporary literature makes it possible to formulate the requirements of modern Homo sapiens as a mentor, highly cultured, educated, kind, strong-willed, talented, and the unity of theory and practice is precisely the basic principle which converts theory into positive educational process, carrying out a mentor.

Keywords: teacher, tutor, mentor, educational process, moral truths and principles.